

FEMICIDUL ÎN COMUNITĂȚILE DE IMIGRANȚI ROMÂNI

ECATERINA BALICA*

ABSTRACT

FEMICIDE WITHIN THE ROMANIAN IMMIGRANTS COMMUNITIES

The present study analyses a sample of cases of femicide committed among Romanian migrants between 2011 and 2015. The operational definition used for femicide was: „killing a woman by her intimate partner (husband, ex-husband, cohabitant, lover)”. The information about cases of femicide were obtained from *Femicide in Romania (2011–2015)* databases. In order to highlight the peculiarities of the femicide cases committed between Romanian emigrants I included in the analysis also the information regarding the cases of femicide-suicide among Romanian emigrants. The data regarding femicide-suicide were obtained from *Homicide-suicides in Romania (2002–2013)* databases.

The analysis of the data regarding femicide and femicide-suicide cases committed among Romanian emigrants stressed some common peculiarities for the two sub-types of femicide (place of the murder, the time when the murder took place and murder's motivation). On the other hand, the study highlighted some differences regarded to modus operandi, victims' profiles and the characteristics of offenders who committed femicide and femicide-suicide.

Keywords: femicide, femicide-suicide, Romanian immigrants, risk factors.

* Senior researcher Habilitated, Institut of Sociology – Romanian Academy, Laboratory *Violence and Crime. Mediation and Prevention*, Bucharest, Romania; e-mail: catibalica@yahoo.com.

Mulțumiri:

Autoarea este recunoscătoare Comisiei Europene pentru finanțarea proiectului COST *Femicide across Europe* – Action IS1206, prin intermediul căruia a avut posibilitatea să intre în contact direct cu cercetătorii care au realizat studii privind femicidul, să discute, să înțeleagă și să depășească o serie de dificultăți metodologice specifice domeniului investigat. Recunoștința autoarei se îndreaptă și către membrele rețelei de cercetători din cadrul proiectului COST, în special către Shalva Weil și Consuelo Corradi (coordonatoarele proiectului COST *Femicide across Europe*), Heidi Stöckl (London School of Hygiene and Tropical Medicine) și Carmen Vives-Cases (Universitatea din Alicante, Spania).

Finanțare:

O parte din informațiile folosite în cadrul acestui articol au provenit din baza de date *Homicide-suicides in Romania (2002–2013)*, elaborată în cadrul proiectului postdoctoral finanțat de către Ministerul Educației, CNCS – UEFISCDI, PNI-II-RU-PD-2012-3-0414, *Homicide-suicide in Romania: Incidence, Patterns and Risk Factors*, 61/30.04.2013.

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXIX, nr. 1–2, p. 83–99, București, 2018



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

1. FEMICID: DELIMITĂRI CONCEPTUALE

În anul 1976, Diana Russel folosea pentru prima dată, în cadrul unei întâlniri internaționale, termenul „femicid” pentru a desemna „uciderea femeilor de către bărbați deoarece ele erau femei” (Russell, 2001). De atunci, termenul a fost preluat la nivel internațional și a fost inclus în limbajul curent din mai multe țări. Astăzi, există termeni speciali în limba engleză (*femicide*), în limba franceză (*le féminicide*), în limba spaniolă (*feminicidio*), în limba italiană (*femminicidio*) și în limba portugheză (*feminicídio*). Conținutul termenului „femicid” s-a modificat în timp. Uneori, a fost utilizat pentru a desemna doar omorul comis asupra unei femei de către partenerul intim (Abrahams, 2013; Stöckl *et al.*, 2013). În 2012, Declarația de la Viena a reunit în cadrul definiției femucidului mai multe tipuri de omor comise asupra femeilor: omorul dintre partenerii intimi, omorul comis asupra unei femei, „crimele de onoare”, omorurile motivate de lipsa zestrei, omorurile comise asupra femeilor de altă orientare sexuală, omorul asupra femeilor aborigene, uciderea fetelor și a feteșilor de sex feminin, omorurile comise asupra femeilor în timpul războaielor sau a activităților de crimă organizată” (Laurent *et al.*, 2013: 4). În prezent, termenul este folosit pentru a desemna toate tipurile de omor comise asupra unei femei, indiferent de relația dintre femeia ucisă și agresor (Weill, 2016; Vives-Cases, 2016).

În spațiul european, termenul „femicid” a început să fie utilizat ca urmare a dezbaterilor inițiate la nivelul organizațiilor internaționale „Academic Council on the United Nations System” (ACUN) și a proiectului COST *Femicide across Europe*, coordonat de Shalva Weil și Consuelo Corradi (Weil, 2016). Proiectul COST a reunit cercetători din 27 de țări europene (inclusiv România), care au încercat să identifice modalități concrete de a defini femucidul, de a identifica indicatori comuni de măsurare a femucidului și de a iniția cercetări naționale și regionale privind factorii ce determină femucidul.

Termenul „femicid” nu există ca atare în limba română, el a fost preluat din alte limbi și utilizat în această formă în cadrul unor studii (Balica *et al.*, 2014) și conferințe naționale organizate de Societatea Română de Criminologie, Criminalistică și Penologie (Balica, 2015). Inițial, în studiul din 2014, termenul a fost folosit pentru a desemna toate omorurile comise asupra femeilor, indiferent de relația dintre femei și agresor sau vârsta victimelor (Balica *et al.*, 2014). Întrucât datele statistice nu permiteau realizarea unei analize a cazurilor de omor cu victime femei, termenul de femucid a fost folosit și pentru a desemna actele de omor comise asupra femeilor de către partenerii intimi (Balica, 2015). Tot în anul 2015, în cadrul unei conferințe naționale, a fost prezentat și termenul „femicid-suicid” prin intermediul căruia am desemnat omorurile comise asupra femeilor de către partenerii lor intimi, omoruri care au fost urmate de sinuciderea agresorului într-un interval de timp de cel mult 48 de ore (Balica, 2015).

În România, până în prezent, au fost realizate studii care au atras atenția asupra unor subtipuri de femicid: femicid-suicid (Balica, 2016a), femicid-suicidul dintre emigranții români (Balica & Stöckl, 2016), femicidul comis asupra unor femei românce imigrante, care prestau servicii sexuale (Balica, 2017). Au fost prezentate particularitățile acestor tipuri de femicid și factorii care au determinat comiterea acestor tipuri de violență letală. De asemenea, au fost realizate și analize ale modului în care media din România a prezentat cazurile de femicid (Balica, 2016a, Balica, 2017).

2. FEMICID: DATE STATISTICE

Incidența cazurilor de femicid rămâne dificil de estimat în condițiile în care statisticile oficiale nu includ, de multe ori, informații privind victima. Adesea, doar rapoartele Organizației Mondiale a Sănătății și bazele de date ale acesteia pot fi folosite pentru a estima rata femicidului în diverse regiuni ale lumii. În ceea ce privește Europa, un studiu recent, realizat de Stamatel (2014), a analizat unele informații privind femicidul din 33 de țări europene, inclusiv România. Autoarea a folosit datele statistice oferite de Organizația Mondială a Sănătății pentru intervalul 1985–2010 și a calculat rata medie a femeilor victime ale omorului. Conform acestui studiu, rata femicidului a fost mai mare în țările din Europa de Est (6,04/100 000) comparativ cu ratele înregistrate în Europa centrală (1,45/100 000) și de vest (0,9/100 000) (Stamatel, 2014: 580). Dintre țările care au avut cea mai mare rată medie pentru femicid, autoarea menționa Federația Rusă (cea mai mare rată din Europa – 9,97/100 000), Republica Moldova (5,64/100 000) și Ucraina (5,54/100 000). La polul opus se află Marea Britanie (0,44/100 000), Spania (0,52/100 000), Italia (0,53/100 000) și Franța (0,67/100 000) (idem: 588).

Informații privind riscul de victimizare a unor categorii de femei au fost publicate și într-un raport al Organizației Mondiale a Sănătății (2014). Conform acestui raport, în 2012, în Europa, rata femeilor cu vârsta de 30–44 ani, victime ale violenței interpersonale, a fost de 2,7/100 000 de locuitori. Rata femeilor victime a fost la fel de mare și pentru alte intervale de vârstă (45–59 de ani – 2,3/100 000; peste 60 de ani – 2,4/100 000) (Organizația Mondială a Sănătății, 2014: 5).

Pentru România, datele statistice privind numărul femeilor victime ale omorului sunt destul de limitate. Motivul pentru care nu avem aceste informații este modul în care au fost înregistrate datele statistice de către instituțiile abilitate: Poliția și Parchetul.

Evidențele statistice ale Inspectoratului General al Poliției Române (IGPR) nu conțin informații (începând din 2010) despre numărul femeilor/bărbaților victime ale omorului și despre relația dintre victimă și agresor. Prin urmare, nu putem afla câte femei au fost victime ale omorului și dacă femeile au fost victime ale omorului comis de partenerii intimi, de alți membri ai familiei sau de către

necunoscuți. Pe de altă parte, rapoartele anuale ale Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție includ informații despre numărul de victime ale omorului comis între soți fără a preciza dacă este vorba despre soție sau soț.

În acest context, putem folosi doar estimările făcute de Stamatel (2014) privind numărul femeilor victime ale omorului pentru intervalul 1985–2010 și estimările făcute pornind de la datele statistice oferite de IGPR pentru intervalul 2005–2009. Analiza celor două tipuri de estimări evidențiază unele diferențe semnificative care necesită mai multă atenție din partea analiștilor. Pe de o parte, conform studiului lui Stamatel rata medie a femicidului a fost estimată la 2,10/100 000 (Stamatel, 2014: 558). Aceeași autoare preciza că rata femeilor victime ale omorului a evoluat în cazul României de la 2,36 (1990) la 1,67 (2005) (idem: 589). Pe de altă parte, conform calculelor mele pe baza datelor oferite de IGPR pentru anul 2005 (an care se regăsește în intervalul analizat de Stamatel), avem o rată a femicidului de 0,69/100 000. Deci, o rată a femicidului mai mică decât cea avansată de Stamatel.

Pornind de la datele statistice ale IGPR-ului și datele statistice privind populația furnizate de Institutul Național de Statistică, am calculat rata cazurilor de femicid în perioada 2005–2009. Rata medie a femeilor ucise în România pentru intervalul 2005–2009 a fost de 0,65/100 000 (valorile au variat între 0,60 și 0,69/100 000). Numărul femeilor victime a evoluat de la 148 (2005) la 125 (2009). În medie, în România au fost ucise anual 138 de femei. Ponderea medie a femicidului în totalul omorurilor înregistrate în România a fost, în același interval de timp, de 37,2%, valori peste această medie fiind înregistrate în 2006 (37,9%) și în anul 2008 (39,3%).

3. FEMICIDUL ÎN COMUNITĂȚILE EUROPENE DE IMIGRANȚI

Deși spațiul european s-a confruntat cu fluxuri migratorii mari după 1989 (Belli & Parkin, 2012), iar media internațională a adus în atenția publicului subiectul criminalității imigranților, puține studii au abordat problematica relației dintre migrație și criminalitate. Și mai puține studii au încercat să abordeze subiectul violenței letale din comunitățile europene de imigranți. Așa cum apreciau Belli și Parkin (2012), este dificil de estimat numărul omorurilor comise de imigranți în Europa, întrucât puține țări au inclus printre indicatorii criminalității și unii care să permită evidențierea omorurilor comise de imigranți. Suedia se numără printre puținele țări pentru care cercetătorii au estimat ponderea omorurilor comise de imigranții din această țară. Conform unor studii realizate în 2004, 40% dintre agresorii care au comis omor și 30% dintre victimele înregistrate în această țară au fost imigranți (Belfrage & Rying, 2004). Deși nu au putut estima volumul omorurilor comise de imigranți, alte studii au încercat să identifice particularitățile și motivația unor tipuri de omor specifice comunităților de imigranți musulmani.

„Crimele de onoare” din comunitățile de imigranți din Germania, Italia, Olanda, Marea Britanie și Turcia au fost mai vizibile și au constituit tema unor cercetări (Chester, 2010). În acest context, al lipsei unor date statistice privind criminalitatea violentă comisă de imigranți, și a unor studii complexe focusate pe analiza omorurilor comise de imigranți, au apărut câteva studii care au ales să discute unele aspecte ale femicidului comis în comunitățile de imigranți (Shayovitz, 2010; Weil, 2016; Nudelman *et al.*, 2017).

Media națională și internațională a prezentat în ultimii ani, din ce în ce mai des, cazuri de violență comise între români care au emigrat în spațiul european și non-european. Un loc important în cadrul materialelor de presă l-au ocupat relatările despre cazurile de violență gravă. Femicidul sau, altfel spus, omorul comis asupra femeilor de către partenerii lor intimi a fost printre cele mai mediatizate cazuri de violență. Cazurile de femicid mediatizate au avut loc îndeosebi în comunitățile de imigranți români din străinătate sau între emigranții români întorși în țară (la puțin timp de la întoarcerea lor). O analiză simplă a locației cazurilor de femicid comise între imigranții români și prezentate în media a evidențiat faptul că acestea au avut loc în țările cu mari comunități de imigranți români (vezi secțiunea *Localizarea cazurilor de femicid*). Țările din sudul Europei, cunoscute pentru numărul mare de emigranți pe care l-au avut la rândul lor (Italia, Spania, Grecia și Portugalia), (Belli & Parkin, 2012: 248) s-au situat și ele printre destinațiile preferate ale românilor plecați în căutarea unui loc de muncă. Conform datelor oferite de statisticile oficiale europene, cele mai mari comunități de imigranți români există în Italia (1 151 400 – 22,9%), Spania (695 000 – 15,7%), Germania (444 200 – 5,1%), Marea Britanie (237 100 – 4,2%), Austria (82 800 – 6,6%), Belgia (73 200 – 5,5% și Portugalia (30 500 – 7,9%) (EUROSTAT, 2017).

Înainte de a prezenta metodologia și rezultatele studiului privind femicidul în rândul emigranților români, voi aduce în discuție unele informații privind emigranții români din spațiul european și studiile care au evidențiat necesitatea realizării unor investigații sociologice privind violența domestică și violența letală din comunitățile de imigranți din Europa.

Relatările despre cazurile de femicid comise între sau asupra membrilor comunităților de emigranți români au atras atenția asupra acestui tip de violență care a fost puțin discutat în lucrările de specialitate din spațiul european. O situație aparte o constituie Spania. Cercetătorii din această țară au semnalat faptul că riscul mediu de a fi ucise, ca urmare a actelor de violență comise de partenerii intimi, este de 5,3 ori mai mare în cazul femeilor imigrante din Spania (Vives-Cases *et al.*, 2008). De asemenea, specialiștii au evidențiat numărul mare de acte de violență domestică comise între imigranți: 27,9% dintre femeile care au contactat sistemul de sănătate spaniol au fost femei imigrante afectate de violența partenerilor intimi (Vives-Cases, 2009), 26% dintre omorurile înregistrate, în 2014, în Spania s-au produs între imigranți (Consejo General de Poder Judicial, 2014) și 47% din cazurile de omor dintre partenerii intimi au fost comise între imigranți (Observatorul

național pentru violența împotriva femeilor/Observatorio contra la violencia doméstica y de género, 2012). Printre imigranții prezentând un număr mare de acte de violență letală comise de partenerii intimi s-au numărat și românii.

Interesați să identifice factorii care au determinat numărul mare de acte de violență comise între imigranții din Spania, Vives-Cases și colaboratorii săi (2014) au realizat un studiu privind violența dintre partenerii intimi în cadrul a trei comunități de imigranți: ecuadorieni, marocani și români. Rezultatele au arătat că prevalența actelor de violență dintre partenerii intimi a fost de 8,58% pentru imigranții români. Printre factorii care au favorizat violența împotriva imigrantelor românce s-au numărat: statutul marital de femei divorțate/separate, lipsa suportului social și nivelul scăzut al sprijinului informal oferit de apartenența la o comunitate religioasă (*ibidem*).

În Italia, comunitatea imigranților români înregistrați oficial a depășit 1 151 400 de persoane (22,9%) (EUROSTAT, 2017). Studii recente (Corradi & Piacenti, 2016) au arătat că ponderea femeilor imigrante victime ale femicidului a fost, în perioada 2000–2005, de 23%. Femeile imigrante din România care au fost ucise de partenerii lor au reprezentat 10% (N = 25) din totalul femeilor ucise în Italia. Și ponderea agresorilor imigranți care au comis femicid a fost semnificativă – 16%. Conform datelor analizate de Corradi și Piacenti, imigranții agresori au provenit îndeosebi din Albania, România, Maroc și China (2016: 7). Deși nu și-au propus să analizeze cazurile de femicid comise de imigranți, Corradi și Piacenti au explicat numărul mare de femei imigrant ucise ca fiind rezultatul unor norme culturale care domină comunitățile imigranților și prin intermediul cărora sunt sancționate femeile dacă acestea încearcă să contacteze sistemul italian de asistență pentru victime. În plus, comunitățile imigranților nu oferă, în opinia autorilor, sprijin femeilor victime ale violenței partenerilor lor intimi (Corradi & Piacenti, 2016: 9–10).

Pe de altă parte, raportul organizației „Casa delle donne” (2012) a arătat că 27% dintre agresorii care au comis femicid în Italia au fost imigranți. Prin urmare, ponderea cazurilor de femicid comise de imigranții din Italia aproape s-a dublat față de perioada 2000–2005. Și studiile din Marea Britanie au inclus informații privind cazurile de femicid comise între imigranți. Conform *Femicid census* (Brenan, 2016), numărul imigrantelor victime ale femicidului a fost, în perioada 2009–2015, de 90 de persoane (9,6%). Doar două femei din România au fost ucise în perioada analizată (*ibidem*). Așa cum reiese din studiile mai sus menționate, ponderea cazurilor de femicid comise de imigranți atinge în unele țări praguri semnificative. Până în prezent, doar Spania pare să fi arătat interes în inițierea unor analize științifice menite să identifice factorii de risc specifici omorurilor comise în comunitățile de imigranți. În același timp, în Spania au fost luate măsuri menite să reducă numărul actelor de violență comise de imigranți.

4. FEMICIDUL ÎN COMUNITĂȚILE DE IMIGRANȚI ROMÂNI METODOLOGIE

Studiul de față este primul care își propune să evidențieze particularitățile femicidului comis de emigranții români. În acest sens, au fost analizate cazurile de femicid comise între emigranții români în intervalul 2011–2015. Acolo unde datele mi-au permis, am realizat o analiză comparativă a femicidului și a femicid-suicidului comis de emigranții români. Definiția operațională folosită pentru femicid a fost „uciderea unei femei de către partenerul ei intim (soț, fost soț, concubin, fost concubin, iubit sau fost iubit)”. Informațiile privind cazurile de femicid au fost extrase din baza de date *Femicidul în România (2011–2015)* (N = 298 de cazuri). Din această bază de date au fost extrase toate cazurile de femicid care au fost comise de emigranți (sau nu) români asupra femeilor românce emigrante sau nu. Au fost selectate doar cazurile în care între victimă și agresor au existat relații intime. Informațiile despre cazurile de femicid au fost extrase din articolele de presă publicate în ziarele *online*, în limba română. Așadar, scopul studiului nu a fost acoperirea în media a cazurilor de femicid sau identificarea modului în care jurnaliștii încadrează/selectează cazurile de femicid. A fost vorba mai degrabă de o reconstituire a cazului de femicid pornind de la o sursă de informare, în cazul de față, media *online*. Media a fost folosită ca sursă așa cum ar fi putut folosi și alte surse, precum dosarele penale sau informațiile din evidențele poliției.

Am ales să utilizez ca sursă de informații articolele de presă întrucât, în prezent, nu există o bază de date privind omorul în România care să conțină informații privind acest tip de omor. Această modalitate de culegere a informațiilor privind cazurile de femicid a fost folosită, de exemplu, și în Marea Britanie, de Karen Ingala Smith, care a reușit să realizeze prima bază de date, *Counting Dead Women* (2012–2015), în care a inclus toate cazurile de femicid identificate în presa britanică (<https://kareningalasmith.com/counting-dead-women/>). *Counting Dead Women* este prima bază de date care a colectat informații despre cazurile de femicid comise în această țară; baza a fost dezvoltată cu sprijinul unor organizații neguvernamentale și transformată în *Femicide Census* (Brenan, 2016). În literatura de specialitate, articolele de presă au fost folosite ca sursă pentru analiza unor tipuri de omor și de către alți specialiști în domeniu (Harper & Voigt, 2007; Liem *et al.*, 2009; Ferrara *et al.*, 2015). Pe de altă parte, am ales să folosesc articolele din media *online* ca sursă de informare privind cazurile de femicid întrucât studiile privind omorul-sinucidere în România (Balica, 2016, Balica & Stöckl, 2016) au arătat că media *online* din România folosește ca sursă de informare, în marea majoritate a cazurilor, comunicatele de presă și datele furnizate de reprezentanții poliției și ai parchetului. Prin urmare, informațiile incluse de jurnaliști în articolele care relatează despre cazurile de omor provin din surse oficiale.

Pentru a găsi cazurile de femicid produse în România în 2011–2015 am încercat să identific toate articolele din media *online* din România care au relatat despre cazurile de femicid comise în intervalul analizat. În acest sens, am folosit aceeași metodă de identificare a articolelor pe care am experimentat-o și în cazul bazei de date privind omorul-sinucidere (*Homicide-suicides in Romania 2002–2013* – Balica, 2016). Mai precis, cu ajutorul unor cuvinte-cheie (a ucis soția/iubită/concubină/fosta soție/fosta iubită/fosta concubină) și a motorului de căutare Google Chrome, am identificat toate articolele care relatau despre cazurile de femicid ce corespundeau criteriilor stabilite (omoruri comise între parteneri intimi, cetățeni români, în 2011–2015). După ce au fost identificate articolele care relatau despre cazurile de femicid, am extras din articolele respective anumite informații. Aceste informații au fost incluse într-o fișă de înregistrare structurată pe mai multe dimensiuni: informații despre omor (tipul de femicid, *modus operandi*, locul comiterii omorului, timpul comiterii, localitatea, țara), informații despre agresor (nume, vârstă, gen, profesie, nivelul de educație, mediul de rezidență, relația dintre victimă și agresor, antecedente penale), informații despre victimă (nume, vârstă, gen, nivel de educație, profesie, mediu de rezidență) și istoricul relației dintre victimă și agresor (statut marital, vechimea relației, prezența/absența actelor de violență domestică pe parcursul relației). Fișele de înregistrare au fost incluse în baza de date realizată în SPSS. În final, au fost identificate 298 de cazuri de femicid mediatizate în 3 472 de articole. Folosind drept criterii de selecție relația dintre agresor și victimă și statutul de migrant/non-migrant al agresorului și victimei, am extras din această bază de date toate cazurile de femicid comise între emigranții români (N = 26). Cazurile de femicid comise între emigranți au fost mediatizate în 557 de articole.

Acolo unde datele mi-au permis, am evidențiat și o serie de informații privind cazurile de femicid-suicid comise între emigranții români (N = 26). Informațiile privind cazurile de femicid-suicid au fost extrase din baza de date *Homicide-suicide in Romania* (2002–2013), creată în cadrul proiectului postdoctoral finanțat de Ministerul Educației, CNCS – UEFISCDI, PNI-II-RU-PD-2012-3-0414, „Homicide – suicide in Romania: Incidence, Patterns and Risk Factors”, 61/30.04.2013. Cele 26 de cazuri de femicid-suicid au fost comise în intervalul 2003–2013. Definiția operațională pentru cazurile de femicid-suicid a fost „uciderea unei femei de către partenerul ei intim și sinuciderea agresorului după comiterea omorului”. Partenerul intim era soțul, fostul soț, concubinul, fostul concubin, iubitul sau fostul iubit. Pentru realizarea bazei de date privind omuciderile și suicidurile din România au fost folosite informații din media *online*, date din evidențele Serviciilor Investigații Criminale din țară, Serviciul Omoruri (București) și rechizitoriile penale aflate în custodia parchetelor din România (Balica, 2016a).

5. REZULTATELE CERCETĂRII

În perioada 2011–2015 au fost identificate 26 de cazuri de femicid, comise între cetățeni români cu statutul de emigrant (cel puțin victima sau agresorul a fost emigrant la momentul crimei). Numărul agresorilor (N = 20) care au avut statutul de emigrant a fost mai mare decât cel al femeilor victime (N = 16 victime). Cazurile de femicid comise între românii emigranți reprezintă 8,7% din totalul cazurilor de femicid comise în România în intervalul analizat.

Numărul cazurilor de femicid a fost mai mare în anul 2014 (a se vedea: *Tabelul nr. 1*).

Tabelul nr. 1

Evoluția cazurilor de femicid și femicid-suicid comise între emigranții români

	Număr cazuri femicid	Număr cazuri femicid-suicid*
2011	4	4
2012	6	6
2013	4	3
2014	8	–
2015	4	–
Total	26	13

*Informațiile au fost extrase din baza de date *Homicide-suicide in Romania (2002–2013)*.

Întrucât baza de date *Homicide-suicides in Romania* conține informații privind cazurile comise în intervalul 2002–2013, nu am putut include în analiză și cazuri din anii 2014–2015. Analiza comparativă a datelor privind cazurile de femicid și femicid-suicid comise în anii 2011–2013 evidențiază o similitudine a numărului de cazuri comise între emigranții români.

5.1. ȚĂRILE ÎN CARE LUCRAU VICTIMELE ȘI AGRESORII

Marea majoritate a persoanelor implicate în cazurile de femicid analizate au emigrat în spațiul european. Aproximativ o pătrime din cazuri au fost comise de agresori non-emigranți (23,07%) și două cincimi din cazuri au avut ca victime persoane cu statut de non-emigrant (38,4%). Cei mai mulți agresori și majoritatea victimelor au lucrat în Italia și Germania (a se vedea: *Tabelul nr. 2*).

Tabelul nr. 2

Țările în care lucrau victimele și agresorii

	Agresori	Victime
România	6	10
Italia	7	6
Spania	1	1
Germania	3	6
Portugalia	1	1
Marea Britanie	3	1
Franța	2	–
SUA	1	1
Irlanda	1	–
Neprecizat	1	–
Total	26	26

5.2. LOCALIZAREA CAZURILOR DE FEMICID

Omorurile au fost comise atât în România, cât și în alte țări. Majoritatea cazurilor de femicid au avut loc în România (N = 20) și doar 5 cazuri în alte țări (4 cazuri în Europa și un caz în SUA). Două treimi dintre cazurile de femicid au fost comise în mediul urban (17 cazuri) și o treime în mediul rural (9 cazuri). Marea majoritate a cazurilor de femicid au fost comise în interiorul locuinței (23). Locuința comună a victimei și agresorului a fost locul în care au avut loc jumătate dintre omoruri. Alte nouă cazuri au fost comise în locuința victimei și doar un caz în casa agresorului. Doar trei cazuri au fost comise în exteriorul locuinței (a se vedea: Tabelul nr. 3). Analiza informațiilor privind locul în care au fost comise cazurile de femicid arată faptul că agresorul și-a luat toate măsurile ca în ajutorul victimei să nu poată interveni nimeni.

Tabelul nr. 3

Locul comiterii omorului

	Frecvențe
În casa victimei	9
În casa agresorului	1
În casa comună victimei și agresorului	13
În exteriorul casei, dar în spațiul gospodăriei	1
Pe stradă	2
Total	26

5.3. MODALITATEA DE COMITERE A INFRACTIUNILOR DE FEMICID

Cele mai multe omoruri au fost comise cu ajutorul cuțitului (15 cazuri). O treime din cazuri au fost comise prin aplicarea unor lovituri cu ajutorul unor bucăți de lemn (2), corpuri contondente (2) sau cu pumnii și picioarele (4). Trei omoruri au fost comise prin strangulare. Analiza modului de comitere a cazurilor de femicid evidențiază faptul că acest tip de omor a fost comis cu ajutorul unor arme care sunt utilizate de obicei în cazul omorurilor din România (Gavriș, 2012: 128).

Prezența martorilor în timpul comiterii actului de violență a fost semnalată doar în jumătate dintre cazuri. Printre martori s-au numărat persoane din familia victimei (3), persoane din familia agresorului (2) și vecini (2).

5.4. LOCALIZAREA RĂNILOR LA NIVELUL VICTIMELOR

Mai mult de două treimi dintre cazuri au fost comise prin aplicarea de lovituri multiple (17 cazuri). Doar două cazuri au fost comise prin aplicarea a 1–2 lovituri. O victimă a murit după ce a fost rănită în cinci locuri, iar o victimă a murit după ce i-au fost provocate 14 răni. Analiza rănilor provocate în cazurile de femicid arată că cele mai multe lovituri au fost aplicate la nivelul abdomenului/toracelui (10), capului (7) și gâtului (7).

Aproximativ două treimi dintre cazurile de femicid au fost comise seara și în timpul nopții (16 cazuri în intervalul 6 p.m. – 6 a.m.). Cinci cazuri au fost comise în intervalul 12 a.m. – 6 p.m. și trei cazuri în intervalul 6 a.m. – 12 a.m.

5.5. DATE PRIVIND AGRESORII

Agresorii care au comis femicid au avut vârsta de 21–53 de ani. Vârsta medie a agresorilor a fost de 34,7 de ani. Mai mult de jumătate dintre agresori au avut vârsta de 31–40 de ani (15 agresori), iar aproape o treime au avut vârsta de 21–30 de ani (7 agresori). Trei agresori au avut 41–50 de ani și un agresor peste 50 de ani. Un singur agresor a avut probleme de sănătate psihică. O pătrime dintre autori au consumat alcool înainte de comiterea omorului (6).

Două treimi dintre agresori aveau domiciliul în mediul urban (17) și o treime în mediul rural (9). Doar pentru o treime dintre agresori au existat informații referitoare la profesie. Dintre aceștia, cei mai mulți erau muncitori (8 – chelneri, barmani, muncitori în construcții) și doar unul a fost ofițer de contrainformații. Trei agresori au avut antecedente penale. Doi dintre ei au fost condamnați pentru furturi comise în străinătate, iar unul dintre ei a fost anchetat pentru că și-a lovit soția. Marea majoritate a agresorilor erau partenerii victimelor la momentul comiterii crimelor. Doar în două cazuri agresorii au fost foștii iubiți ai victimelor.

5.6. DATE PRIVIND VICTIMELE

Vârsta victimelor a fost cuprinsă în intervalul 19–51 de ani. Vârsta medie a victimelor a fost 31,7 ani. Jumătate dintre victime au avut vârsta de 19–30 de ani, iar o treime dintre victime a avut vârsta de 31–40 de ani. Doar trei victime au avut peste 40 de ani. Cele mai multe victime locuiau în mediul urban (11). Opt dintre ele consumaseră alcool înainte de a fi ucise. Aproape jumătate lucrau în România (10), iar restul în străinătate (16). Cele mai multe lucrau în Italia (6) și Germania (6). Altele lucrau în Spania (1), Portugalia (1), Marea Britanie (1) și SUA (1).

Actele de violență care au determinat moartea partenerelor intime au avut, în unele cazuri, și alte victime. Actele de violență au fost îndreptate și împotriva martorilor existenți la momentul crimei în proximitatea victimei și agresorilor. Pentru trei cazuri de femicid au fost înregistrate alte trei victime. Este vorba despre părinții victimelor (în două cazuri mamele și într-un caz tatăl), care au încercat să-i oprească pe agresori. Aceste victime au supraviețuit actelor de violență.

5.7. MOTIVAȚIA

Informațiile privind motivația omorurilor au permis identificarea factorilor care au determinat actele de violență letală. Aproximativ o treime dintre cazuri au fost motivate de suspiciunea de infidelitate asociată cu gelozia agresorilor (7 cazuri). În tot atâtea cazuri, dorința victimei de a se separa de agresor a fost cea care i-a determinat să comită omorurile. Cinci cazuri au fost motivate de gelozia agresorilor, iar alte cinci cazuri au fost motivate de faptul că victimele aveau alți parteneri și refuzau să se întoarcă la agresori. Un singur caz a fost comis după ce agresorul a avut dovada că victima l-a înșelat. Refuzul victimei de a-l însoți pe agresor în străinătate și suspiciunea de infidelitate au fost motivele pentru care a fost comis un alt caz. Pe de altă parte, dorința victimei de a pleca spre țară l-a determinat pe un alt emigrant român să comită omorul. Prezența tulburărilor psihice a fost semnalată într-un singur caz. De această dată, agresorul a afirmat că „cineva i-a spus să comită fapta”.

5.8. ISTORICUL RELAȚIEI

La momentul crimei, cele mai multe victime erau în relație cu agresorul (17). Informațiile privind durata relației dintre agresor și victimă au fost destul de limitate. Din relatările jurnaliștilor am aflat că 7 cupluri erau împreună de cel mult 5 ani, iar 4 dintre ele erau într-o relație de 11–16 ani. Doar pentru șase victime avem informații că au fost separate (prin divorț sau doar prin plecarea victimei din casa agresorului) de agresor. Victimele se separaseră de agresori de o lună sau cel mult 2 ani. În 15 cazuri, victima și agresorul aveau copii. În 11 cazuri existau câte 2 copii, în trei cazuri câte un copil, iar într-un caz 3 copii.

Victimele au fost expuse mai multor forme de violență pe parcursul relației lor cu agresorii. Mai mult de două treimi dintre victime au experimentat violența verbală (17 victime). Mai mult de jumătate dintre victime au fost lovite de către agresori (14), pentru patru dintre ele existând informații că au sesizat poliția sau au anunțat rudele despre actele de violență. O victimă a obținut chiar și ordin de protecție. De asemenea, pentru o victimă au existat informații că a fost amenințată cu moartea înainte de a fi ucisă.

6. CONCLUZII

Analiza datelor privind cazurile de femicid și femicid-suicid comise între emigranții români a evidențiat o serie de particularități comune celor două subtipuri de femicid. Victimele și agresorii implicați în actele de femicid și femicid-suicid erau, în aproape jumătate dintre cazuri, imigranți în Italia. Imigranții români (victime și agresori) din Germania au fost implicați într-un număr mai mare în cazuri de femicid decât imigranții români din alte țări. Români imigranți din Spania au fost mult mai des menționați ca victime sau agresori în cazurile de femicid-suicid. Asemănări între cele două tipuri de femicid au fost identificate și în cazul mediului de rezidență în care au avut loc omorurile (două treimi dintre cazurile de femicid și femicid-suicid au avut loc în mediul urban), timpul comiterii omorului (două treimi dintre cazurile de femicid și femicid-suicid au avut loc în intervalul orar 6 p.m. – 6 a.m.) și locul comiterii omorului (mai mult de jumătate dintre cazurile de femicid și femicid-suicid au fost comise în locuința comună). Motivația comiterii cazurilor de femicid pare să fie asemănătoare cu motivația cazurilor de femicid-suicid (gelozia și suspiciunea de infidelitate și dorința de separare a victimei).

În același timp, au fost evidențiate și unele elemente specifice femicidului și femicid-suicidului comis în comunitățile de imigranți români. Una dintre diferențele sesizate se referă la locul în care au fost comise actele de violență letală. Cazurile de femicid au fost comise în marea lor majoritate în România, la întoarcerea românilor emigranți pentru o perioadă de timp mai lungă sau mai scurtă de timp. Cazurile de femicid-suicid au fost comise atât în străinătate (12 cazuri), cât și în România (14 cazuri). Modul de comitere a actelor de femicid a fost diferit de cel al cazurilor de femicid-suicid. În ambele tipuri de femicid cuțitele au fost folosite cel mai frecvent pentru comiterea omorului. Spre deosebire de cazurile de femicid, în cazurile de femicid-suicid au fost utilizate și armele de foc. Modul de comitere a infracțiunilor de femicid dintre emigranții români este asemănător cu cel al cazurilor de omor comise în România (Balica, 2016; Gavriș, 2012).

Profilul agresorilor emigranți care au comis femicid și cel al agresorilor care au comis femicid-suicid prezintă unele elemente comune, dar și altele diferite. În ambele cazuri, aproape jumătate dintre agresori au avut vârsta situată în intervalul

31–40 de ani. Spre deosebire de emigranții care au comis femicid-suicid, emigranții care au comis femicid au fost mai tineri (vârsta agresorilor a variat între 21 și 53 de ani în cazul femicidului și între 22 și 74 de ani în cazul femicid-suicidului). Și victimele din cazurile de femicid au fost mai tinere (19–51 ani) decât cele ucise în cazurile de femicid-suicid (23–68 ani).

Rezultatele studiului de față, deși unul realizat la nivelul unui număr mic de cazuri, confirmă unele concluzii ale cercetărilor efectuate la nivel european. Așa cum am arătat pe parcursul analizei femicidului comis între emigranții români, victimele femicidului au avut vârsta cuprinsă îndeosebi în intervalul 18–30 de ani, marea majoritate a victimelor au fost expuse la violența psihică și mai puțin la violența fizică, mai mult de jumătate dintre victime erau căsătorite/aveau o relație cu agresorii și aveau copii. Aceste caracteristici au fost identificate și în cadrul investigațiilor realizate în Spania la nivelul unor comunități de imigranți, inclusiv români (Vives-Cases *et al.*, 2014: 608).

Investigațiile privind cazurile de femicid (femicid și femicid-suicid) comise în comunitățile de imigranți români au evidențiat unii factori de risc care determină producerea acestor tipuri de violență letală. Studiile privind actele de violență dintre membrii comunităților de imigranți din spațiul european, realizate până în prezent la nivel național și internațional, sunt limitate la datele naționale pe care fiecare cercetător (sau echipă de cercetători) le-a avut la momentul analizei. Este evidentă, în această situație, necesitatea realizării unui studiu internațional care să pună în corelație datele privind cazurile de femicid comise în comunitățile de imigranți din țările membre ale Uniunii Europene. Faptul că studiile realizate în Spania au fost focusate și la nivelul comunității de imigranți români indică nivelul ridicat al cazurilor de femicid înregistrate în această țară în rândul imigranților români. Așa cum arată statisticile oficiale (EUROSTAT și statisticile din Italia și Spania), numărul românilor care au emigrat către Italia și Spania a fost foarte mare. Comunitățile de imigranți români din aceste țări par să se confrunte și cu acte de violență gravă, precum femicidul și femicid-suicidul. În acest context, apreciez că sunt necesare investigații extinse, la nivel european, care să analizeze toate cazurile de femicid comise între imigranți atât în țările gazdă, cât și în țările de plecare. Astfel de investigații vor permite identificarea factorilor de risc specifici acestui tip de violență letală în condițiile în care fluxurile migrației internaționale au atins, în ultimii ani, cote însemnate în spațiul european. Pe de altă parte, consider că este necesară extinderea investigațiilor și în România, pentru a identifica toate cazurile de femicid comise între emigranții români și a putea astfel estima numărul real al acestor cazuri. În plus, sunt necesare cercetări care să permită evidențierea relației dintre migrație și omor (dacă aceasta va fi validată în mod științific). Faptul că majoritatea cazurilor de femicid dintre emigranții români au avut loc la întoarcerea lor în țară (cel puțin în intervalul analizat) implică luarea unor măsuri de prevenire a evoluției actelor de violență către omor. Recomand în acest sens, includerea, în *Strategia națională de prevenire și combatere a violenței în familie*, a unor măsuri

specifice de prevenire a actelor de violență dintre partenerii intimi din comunitățile de emigranți români. Aceste măsuri ar trebui să vizeze inclusiv măsuri menite să diminueze influența factorilor specifici care determină vulnerabilitatea socială a femeilor românce care au emigrat identificați atât în studiile din țările gazdă, cât și în România: lipsa suportului social generat de lipsa rețelelor informale, slaba implicare a comunității de emigranți în sprijinirea femeilor victime ale violenței domestice și transformarea femeilor emigrant în principala sursă financiară a familiei extinse (Vives-Cases *et al.*, 2014; Corradi & Piacenti, 2016).

BIBLIOGRAFIE

1. ABRAHAMS, NAEEMAH; MATHEWS, SHANAAZ; MARTIN, LORNA J.; LOMBARD, CARL; JEWKES, RACHEL (2013). Intimate Partner Femicide in South Africa in 1999 and 2009. *PLoS Med* 10(4): e1001412.
2. BALICA, ECATERINA (2017). *Féminicide et médias en ligne. Études de cas: les femmes roumaines émigrantes qui offrent des services sexuelles légaux/illégaux*. În Marinescu V. & Branea S. (ed.) (2017) *Exploring Political and Gender Relations: New Digital and Cultural Environments*, Cambridge Scholars Publishing.
3. BALICA, ECATERINA (2016a). *Homicide-Suicide in Romania: Statistical data and Media Representation*, Peter Lang Publishing House.
4. BALICA, ECATERINA (2016b). *Homicides-suicides dans la presse roumaine en ligne*. În Drăgan I., Pelissier N. & Frumușani D.R. (eds) (2016). *Jurnalisme et transformations sociales: des anciennes aux nouveaux médias*, l'Harmattan.
5. BALICA, ECATERINA; STÖCKL, HEIDI (2016). „Homicide–suicides in Romania and the role of migration”, *European Journal of Criminology*. July 2016, 13(4), DOI: 10.1177/1477370816633258.
6. BALICA, ECATERINA (2015). „Femicid – sucidul în țările din spațiul european. Rezultate relevante ale unei analize comparative”, conferința cu participare internațională: „Criminologia din România – trecut, prezent, viitor”, organizată de: Societatea Română de Criminologie, Criminalistică și Penologie, București, România, 4 septembrie 2015.
7. BALICA, ECATERINA; MARINESCU, VALENTINA; BRANEA, SILVIA (2014). Victimele violenței dintre partenerii intimi. Analiza datelor statistice privind victimele înregistrate în România, în intervalul 2008–2013. *Revista Română de Criminologie, Penologie și Criminalistică*, 3/4, 24–34.
8. BELFRAGE, H.; RYING, M. (2004). „Characteristics of spousal homicide perpetrators: A study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990–1999”. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14, 121–133.
9. BELLI, ROBERTA; PARKIN, WILLIAM (2012). „Immigration and homicide in contemporary Europe”. În Liem, MCA&Pridemore, WA (2012). *Handbook of European Homicide Research*, Springer, 247–260.
10. BRENNAN, DEIRDRE (2016). *Femicide census. Profiles of women killed by men. Redefining an isolated incident*, disponibil la: <http://www.northwales-pcc.gov.uk/Document-Library/Advice/Femicide-Census-Report-2016.pdf>.
11. CASA DELLE DONNE (2012). *Femicide in Italy An extreme form of violence against women*. The femicide research group, Women Center against violence, Bologna. Disponibil la: <https://femicidiocasadonne.files.wordpress.com/2013/05/femicide-in-italy.pdf>.
12. CHESLER, PHYLLIS (2010). Worldwide trends in honour killings. *Middle East Quaterly*, 17(2), 3–11.

13. CONSEJO GENERAL DE PODER JUDICIAL (2014). *Sección del Observatorio contra la violencia doméstica y de género, Informe sobre víctimas mortales de la violencia de género y de la violencia doméstica en el ámbito de la pareja o ex pareja en 2014*. Disponibil la <http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violencia-domestica-y-de-genero/Actividad-del-Observatorio/Informes-de-violencia-domestica/Informe-sobre-victimas-mortales-de-la-Violencia-de-Genero-y-de-la-Violencia-Domestica-en-el-ambito-de-la-pareja-o-ex-pareja-en-2014>.
14. CORRADI, CONSUELO; PIACENTI, FABIO (2016). „Analyzing femicide in Italy. Overview of major findings and international comparisons”. *Romanian Journal of Sociological Studies*, 1/2016, 3–17.
15. EUROSTAT (2017). *Migration and migrant population statistics*. March 2017. Disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.
16. FERRARA, PETRO; CAPORALE, OLGA; CUTRONA, COSTANZA; SBORDONE, ANNAMARIA; AMATO, MARIA; SPINA, GIULIA; IANNIELLO, FRANCESCA; FABRIZIO, GIOVANNA CARMELA; GUADAGNO, CHIARA; BASILE, MARIA CRISTINA; PERRONE, GIACOMO; RICCARDI, RICCARDO; MICONI, FRANCESCO; VERROTTI, ALBERTO; PETTOELLO-MANTOVANI, MASSIMO; VILLANI, ALBERTO; CORSELLO, GIOVANNI; SCAMBIA, GIOVANNI (2015). Femicide and murdered women’s children: which future for these children orphans of a living parent? *Italian Journal of Pediatrics*, vol. 41, 41: 68.
17. GAVRIȘ, RADU (2012). The characteristics of the homicide committed in big cities: case study Bucharest. În Balica E. Descarpes P. (eds) (2012). *Violence and crime in Europe. Social interventions and research methods*, București, Ars Docendi, 125–128.
18. DEE WOOD, HARPER; VOIGT, LYDIA (2007). Homicide Followed by Suicide An Integrated Theoretical Perspective. *Homicide Studies*, vol. 11(4), November 2007, 295–318, DOI: 10.1177/1088767907306993.
19. ISTITUTO NAZIONALE DI STATISTICA (2015). *Demografia in Cifre. I trasferimenti di residenza 2001–2015*, http://www.demo.istat.it/altridati/trasferimenti/seriestoriche/tavola7_serie.pdf.
20. LIEM, MARIEKE; POSTULART, M.; NIEUWBEERTA, P. (2009). Homicide-suicide in the Netherlands. An epidemiology. *Homicide Studies*, 13, 99–123. DOI: 10.1177/1088767908330833.
21. MINISTERUL PUBLIC-Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, *Rapoarte de activitate 2011–2016*. Disponibil la <http://www.mpublic.ro>.
22. NUDELMAN, ANITA; BOIRA, SANTIAGO; TSOMAIA, TINA; BALICA, ECATERINA; TABAGUA, SOPIO (2017). Hearing their voices: exploring femicide among migrants and culture minorities. *Qualitative Sociology Review*, vol. XIV, July 2017.
23. OBSERVATORIO CONTRA LA VIOLENCIA DOMÉSTICA Y DE GÉNERO, 2012, *Informe sobre víctimas mortales de la Violencia de Género y de la Violencia Doméstica en el ámbito de la pareja o ex pareja en 2012*, Madrid: Consejo General del Poder Judicial. Disponibil la <http://www.poderjudicial.es>.
24. RUSSELL, D.E. (2001). *Defining femicide and related concepts. Femicide in global perspective*, 12–28.
25. SHAYOVITZ, REVITAL SELA (2010). The Role of Ethnicity and Context: Intimate Femicide Rates Among Social Groups in Israeli Society. *Violence Against Women*, 16(12), 1424–1436.
26. SMITH, KAREN INGALA, *Counting Dead Women*. Disponibil la: <https://kareningalasmith.com/counting-dead-women/>. Accesat la: 4.11.2017.
27. STAMATEL, P. JANET (2014). Explaining variations in female homicide victimization rates across Europe. *European Journal of Criminology*, vol. 11(5), 578–600.
28. STOCKL, H.; DEVRIES, K.; ROTSTEIN, A.; ABRAHAMS, N.; CAMPBELL, J.; WATTS, C. et al. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. *Lancet*. 382(9895): 859–65. pmid:23791474.
29. VIVES-CASES, C.; GOICOLEA, I.; HERNÁNDEZ, A.; SANZ-BARBERO, B.; GILL, A.K.; BALDRY, A.C. ET AL. (2016). Expert Opinions on Improving Femicide Data Collection across Europe: A Concept Mapping Study. *PLoS ONE* 11(2): e0148364.

30. VIVES-CASES, CARMEN; TORRUBIANO-DOMÍNGUEZ, JORDI; GIL-GONZÁLEZ, DIANA; LA PARRA, D.; AGUDELO-SUÁREZ, A.; DAVÓ, M.C.; PÉREZ-BELDA; MARTÍNEZ-ROMÁN, M.A. (2014). Social and immigration factors in intimate partner violence among Ecuadorians, Moroccans and Romanians living in Spain. *European Journal of Public Health*. August, 24(4), 605–12.
31. VIVES-CASES, CARMEN; GIL-GONZALEZ, DIANA; PLAZAOLA-CASTAÑO, JUNCAL; MONTERO-PIÑAR, ISABEL; RUIZ-PEREZ, ISABEL; ESCRIBÀ AGÜIR, VICENTA; ORTIZ-BARRERA, GABY; TORRUBIANO-DOMÍNGUEZ, JORDI (2009). „Violencia de genero en mujeres inmigrantes y españolas: magnitud, respuestas ante el problema y políticas existentes” *Gaceta Sanitaria*, 23 (Supl. 1), 100–106.
32. VIVES-CASES, CARMEN; ALVAREZ-DARDETA, CARLOS; TORRUBIANO-DOMÍNGUEZ, JORDI; GIL-GONZÁLEZ, DIANA (2008). Mortalidad por violencia del compañero íntimo en mujeres extranjeras residentes en España (1999–2006). *Gaceta Sanitaria*, mai – iunie; 22(3), 232–235.
33. WEIL, SHALVA (2016). „Making femicide visible”. *Current Sociology*, vol. 64(7), p. 1124–1137.
34. WEIL, SHALVA (2016a). „Failed femicides among migrant survivors”. *Qualitative Sociology Review*, vol. XII(4), 6–21.
35. WORLD HEALTH ORGANISATION – Regional Office for Europe (2014). *European facts and the Global status report on violence prevention 2014*. Disponibil la http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/265750/European-facts-and-the-Global-status-report-on-violence-prevention-2014-Eng.pdf?ua=1. Accesat la 07.07.2017.

